

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИ ТРУДОВЕ

На гл. ас. д-р Мирела Николаева Кючукова, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 1.2 Педагогика (Философия на образованието), обявен в „Държавен вестник“ бр. 34/22.04.2025 г.

*Изключени са всички статии, които са участвали при защитата на дисертационния труд.

МОНОГРАФИЯ:

1. Кючукова, М., 2025. Учащите се възрастни (личният опит като образователен ресурс). Университетско издателство „Неофит Рилски“ Благоевград. ISBN 978-954-00-0419-8. стр.

Хабилитационният монографичен труд „Учащите се възрастни (личният опит като образователен ресурс)“ представя теоретично и емпирично изследване на учащите се възрастни, описани в изследването като пълнолетни хора с известна финансова и социална независимост. В педагогически аспект „възрастните“, порасналите хора, към които се числят и студентите (Здравкова, 2013) осъзнават нуждата от обучение, поемат отговорността за собственото образование, разполагат с личен и професионален опит, който се превръща в ресурс в обучението и потенциал за опознаване на технологиите.

За изучаване на процеса на учене на възрастни е приложен подхода на аналитичната философия, което има за цел разкриване на ключовите позиции на епистемологичните философски школи за знанието, ученето и опита на учащите възрастни и ролята им във образователен контекст, в полето на университета. Учащите възрастни са специфична социална група, участваща активно в динамичния процес на учене. Учащите възрастни не са просто участници, а двигатели, субекти в процес на активна саморефлексия и трансформиране към по-добра версия. Ученето на възрастните е действие, натоварено с етични и морални последици, чрез което те разбират себе си и градят собствената си идентичност и място в променящия се свят

В първа глава научният труд поставя отправната точка на изследвания проблем в школите на рационализма, емпиризма, позитивизма, конструктивизма и прагматизма. Разгледани са основните разбирания за учащите възрастни знанието и ученето, като се търси тяхната взаимовръзка и преосмисляне за изграждане на личния опит. Използван е интердисциплинарен подход, като са съчетани философски постановки с образователни теории за ученето на възрастните: хуманистични, андрагогически, „учене през целия живот“, трансформативно, ситуирано учене и други. На базата на философските и образователните идеи е изведена концепция за личния опит, като значим за ученето и преподаването на възрастни учащи и потенциала му за ресурс в обучението.

Във втора глава на монографичното изследване е концептуализиран личният опит като сложна динамична, отворена система, като са описани съответствията на характеристиките за такава. Този момент е приносен, допълва публикациите на български и чуждестранни учени, които работят в областта на андрагогиката и в контекста на формалното, неформално и информално учене на възрастните отчитат ролята на личния опит. Предложената типология, представя отделните аспекти на опита: личен, професионален, социален, образователен и други. Разисква се и проблематиката за социалната подкрепа на възрастните учащи.

Трета глава представя две емпирични изследвания на опита на студенти – педагози. Едното е насочено към изучаване на личния опит на студентите, в търсене на възможността личният опит да се използва като ресурс в тяхното обучение. Второто изследване адаптира за българска среда международният инструмент за изследване на образователния опит на възрастни SERU.

Проведената теоретична и експериментална работа, представена в настоящата монография, в контекста на емистемологичните философски школи и разнообразни образователни концепции дава основание за осмисляне на личният им опит като потенциален ресурс за учене и преподаване във висшето училище. Изследването дефинира опита като сложна, динамична и отворена система, в която се преплитат житейски, социални, образователни и технологични аспекти. Опитът е дефиниран като конструктивен, рефлексивен и адаптивен ресурс, който трябва да бъде разпознат, валидиран и използван в ученето и преподаването във висшето училище. Трудът насърчава изучаването на учащите възрастни да бъде философски обосновано за да отговори на уникалните потребности на всеки учащ.

КНИГА НА БАЗАТА НА ЗАЩИТЕН ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД:

- 2. Кючукова, М., 2024. Религиозният мироглед в началното училище. Университетско издателство „Неофит Рилски“ Благоевград. ISBN 978-954-00-0369-6**

Теоретичната постановка на книгата дефинира понятието „мироглед“ и търси ролята на религиозното образование за формирането му у децата. Чрез анализ на учебниците по религия за трети клас се изследват елементите на религиозния, научния, философския и ежедневиения мироглед, като се дефинира тяхната корелация. Изследването е съществено за конструирането на мирогледен модел на предмета Религия-Православие в началния етап на образование.

В първа глава са теоретично обусловени концепциите за понятието „мироглед“, историческото им развитие, структурата му, методите и средствата за неговото формиране, което поставя теоретичната база за неговото изследване.

Втора глава разглежда детайлно определен тип мирогледни представи, които подлежат на изследване във експерименталната част: философски, научен, религиозен и ежедневиен мироглед, като се търсят дидактическите и образователните условия за тяхното формиране в началното училище.

Трета глава обръща внимание на ролята на учебното съдържание, учителят и технологиите за формиране на мирогледа на децата в началното училище и четвърта глава представя изследване на учебниците по религия за трети клас. Проведения контент анализ разкрива в детайли отделните мирогледни представи и тяхната корелация за изграждането на автентичен личен мироглед.

УЧЕБНИК ИЗПОЛЗВАН В УЧЕБНАТА МРЕЖА

- 3. Кючукова, М., Легкоступ, М., Дечев, З., & др. (2020). Религия – Християнство – Православие. Учебник за пети клас. България: Българска православна църква – Българска патриаршия.**

Учебникът по Религия-Православие за пети клас обхваща съобразно учебната програма за конфесионалната форма на предмета ключови ядра отнасящи се до: теологичните постановки на конфесията, произтичащите морално-етични принципи и нравствени ценности, засегнати са още теми от църковната история, архитектура, изобразително и музикално изкуство. Учебникът обхваща пет големи раздела, организирани в съответните уроци за учениците от пети клас.

СТАТИИ:

Статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация:

- 4. Кючукова, М., & Гювийска, В. (2024). “Suggestion” and “Relaxation” in the design of learning at school (The ideas of Georgi Lozanov (Bulgaria) and Israel Shvartz (Russia) in education). Списание Педагогика, 2024, 156–178.**

Статията включва теоретичен преглед на идеите на двама учени: Георги Лозанов (България) и Израел Шварц (Русия), емпирично изследване на тяхната популярност и използване от българските учители в държавните училища. Двамата учени са работили през 70-те години на 20-ти век и са стигнали до сходни психологически и педагогически идеи в областта на обучението, статията анализира и сравнява основните им идеи в психологията и педагогиката. Те са свързани с ролята на внушението и релаксацията в образователния дизайн на децата и юношите, като възможност за неговото оптимизиране и зареждане с емоции и позитивни преживявания, или като средство за релаксация и възстановяване. И при двамата учени се запазват типичните физиологични и психологически характеристики на внушението и значимата роля, която то има в хода на целия педагогически процес. Внушението встъпва в ролята на метод на педагогическо въздействие, което променя посоката на неговата интерпретация.

Статията представя и проучване, чрез анкетни методи на български учители относно познаването на подходите представени от двамата учени и ролята им за образованието. Желанието на авторите процесът на учене не просто да се разнообрази, но и да улесни и облекчи ученика е забележително, но изследването показва, че идеите им не са достатъчно популярни сред учителите, те го познават информативно, без да го включват в учителската си практика. Малцината използващи метода редовно, потвърждават добрите му резултати в обучението. Интересно за изследването е нагласата на учителите да научат повече за методиката и склонността им да участват в експериментални програми в обучението за подобряване на процеса.

Статии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране:

- 5. Кючукова, М. (2025). Приложение на изкуствения интелект в образованието на възрастни. Сборник Дигитална трансформация на образованието – проблеми и решения, Русе: Русенски университет, ISSN 3033-0610 (за печатно издание) ISSN 3033-0629 (за онлайн издание)**

Развитието на съвременното информационно общество повдига въпроса за неотложната необходимост от „преоборудване“ на човека, за да може той да отговори на нуждите на пазара на труда, професионалното и личностното си развитие. Технологичният напредък задава тренда в образованието на възрастни. За възрастните хора придобиването на нови знания, умения и компетенции придобива екзистенциален смисъл, гарантиращ лично удовлетворение, но и запазване на статуса им в професията и обществото. Образованието на възрастни, като основен приоритет на университета, е предизвикано да търси и внедрява нови методики на преподаване, сред които информационните технологии заемат централно място.

Статията дискутира овладяването на новите образователни полета, създавани от машините, и проучва прилагането на подходящи методи и форми. Изследването анализира безплатната образователна платформа Diffit, насочена в помощ на учители и преподаватели и проучва възможностите на изкуствения интелект (ИИ) за подпомагане изграждането на интерактивно обучение на възрастни, съобразно техните специфики.

6. Kyuchukova, M., & Topalska, R. (2025). Digital tools in the teaching of religion – Eastern Orthodox Christianity. Knowledge – International Journal, 70(2), 221–226.

Учителят на бъдещето трябва да усъвършенства и трансформира знанията си и знанията, за да работи успешно в новите реалности, фокусът на настоящата статия е позициониран върху него и подготовката му за новите образователни реалности. Статията е насочена към изследване на религиозното образование в българското държавно училище в контекста на възможността за интегриране на дигитални технологии. За да се увеличи интересът на учениците и да се концептуализира предметът като иновативен, се проучва възможността за прилагане на дигитални технологии като виртуална и добавена реалност, мултимедийни ресурси, интерактивни презентации, електронни уроци, онлайн библиотеки и др.

В това изследване се предлага възможността учителят по религия да подготви свои собствен иновативен урок, който съчетава традиционния подход, хартиени или електронни учебници и цифрови технологии. Използването на електронни платформи, които позволяват изграждането на интерактивно съдържание, базирано на дигитални технологии и могат да бъдат приложени към онлайн инструменти за обучение като например учебника по религия. Предварително-създадени интерактивни уроци, включващи добавена реалност, като: изображения, видеоклипове, презентации, викторини, задачи и др. са част от подготовката на учителя по религия за бъдещото училище.

7. Кючукова, М. (2025). Социална подкрепа на възрастни учащи (Ключът към преодоляване на бариерите в ученето). В сборник „Подготовката на бъдещия учител“ (под печат). София: СУ „Св. Климент Охридски“.

Новата технологична реалност предизвиква възрастните да продължат да учат, като придобиват нови знания и умения и да трансформират личният си опит. От своя страна, ученето в света на цифровото общество поставя пред учащите възрастни редица технологични, психологични и социални бариери. Ключовият фактор за преодоляването им е социалната подкрепа от образователните институции, семейството и общността.

Статията разглежда ключовите бариери пред възрастните учащи дефинирани в три категории: лични, социални и институционални бариери. След тяхното дефиниране се предлагат и възможности за подкрепата на учащите възрастни в тяхното преодоляване. Подкрепа се търси в капацитета на: семейството, общността, местните институции, религиозните общности, медиативните практики и университета.

8. Кючукова, М. (2025). Когато опитът среща технологиите: предизвикателства пред възрастните учащи. В сборник „Подготовката на бъдещия учител“ (под печат). София: СУ „Св. Климент Охридски“.

В полето на образованието се водят „тежки битки“: между старото и новото, познатото и непознатото, измеримото и неизмеримото. Често спечелването им е въпрос на трансформация и победа над самия себе си. Възрастните учащи са хора с житейски и професионален опит, с изграден светоглед и познания за света. Андрагогическият подход към образованието и обучението на възрастни отчита ролята на опита и предлага подходящи стратегии и методи за неговото използване в постигане на учебните цели. В настоящата статия вниманието е насочено към предизвикателствата, които възникват на база личния опит на възрастните учащи. Описани са водещите стратегии в посока на тяхното преодоляване. Възможността за промяната на стереотипите, формираните представи за света и процесите в него, личните убеждения, познание и поведение са

ведещи за откриване пътя на личното израстване и добрата подготовка за света на иновациите.

9. Kuchukova, M., & Cvetanova, V. (2025). New social constructs in support of active ageing of older people in post-socialist societies. SCIREA Journal of Sociology, 9(3), 202–214. <https://doi.org/10.54647/sociology841442>.

В контекста на нарастващото застаряване на населението е важно да се търсят нови възможности за стимулиране на активното стареене. В бившите социалистически страни този процес е усложнен от специфичните характеристики на възрастното население, чиято образователна и социална подготовка в младежка възраст е била формирана от тоталитарната идеология. Нови социални конструкции, като доброволчески инициативи, предлагат интересни възможности, които мотивират възрастните хора да преоткрият ролята на общността.

В статията е представено теренно изследване на доброволческа кухня за бедни, на чиято база са описани основни характеристики на възрастните хора, които използват кухнята. Направено е сравнение на тяхното възприятие за подкрепа и сътрудничество с това на възрастните доброволци. Изследването твърди, че възникващите социални конструкции, базирани на доброволчество в местната общност, активират възрастните хора да участват в социалния живот.

10. Kuchukova, M., & Guvijiska, V. (2025). Critique of the school: 20th–21st century, from Ivan Illich to John Gatto. SCIREA Journal of Philosophy, 5(1), xx–yy. <https://doi.org/10.54647/philosophy720125>.

Тази статия се стреми да отговори на въпроса: Какво означава да си неуспешен ученик в училище? Чрез изследване на връзката между многообразието и неуспеха се изследват различни концепции, свързани с ролята на мотивацията за учене. Специално внимание е отделено на Методологията на силовия интелект, разработена от българския новатор и педагог Теодосий Теодосиев. Статията представя и проучване сред учители, студенти по педагогика и родители, събирайки техните гледни точки относно ключови елементи на методологията.

Резултат от изследването е обобщението, че Методиката за силовия интелект е амалгама от трудолюбие, постоянно усъвършенстване, самоконтрол, състезателен дух и отговорност, както на учителя, така и на учениците, дава блестящи резултати. „Онова, което цял живот съм се опитвал да правя, е да произвеждам незаменими хора“ (Камертон 2018). Експерименталната част показва, че Методиката на Тео е все още непозната и неприложима в съвременната образователната система. Тя остава екзотичен шрих в педагогическата действителност. Учители, родители, студенти по педагогика не са готови да застанат на нейна страна, макар да усещат реалните проблеми на децата в училище и да осъзнават ценността на новите идеи и нуждата от разчупване на статуквото. В крайна сметка индивидуализацията на света предопределя възможността за съществуване на всякакви форми на успешност.

11. Кючукова, М. (2025). Общинските проекти в подкрепа на образованието и обучението на възрастни от уязвими групи, Педагогически форум, ISSN:1314-7986, Тракийски университет, ДИПКУ, гр. Стара Загора – под печат.

В статията се дефинира ролята на общинските проекти за образованието и обучението на възрастни от уязвими групи, в това число и роми. Разгледани са Европейските политики, които чрез националните програми осигуряват финансиране, което насърчава

българските общини да развиват проектна дейност за решаване на проблеми от значение за местната общност.

В статията е проучен проект на Община Благоевград, който показва, че проектите, насочени към обучението на възрастни от уязвими групи, осигуряват различен тип обучения: мотивационни, професионални, за развитие на лични качества и умения. Чрез проектна дейност може да се подкрепят медитативни практики за работа, чрез назначаване на здравни, образователни, трудови и младежки медиатори. Те осъществяват връзка с възрастните от уязвимите групи и подкрепят преодоляване на бариерите им пред ученето и работа с образователните системи. Проектната общинска дейност може да е насочена и към проучване и идентифициране на местни предизвикателства, дава възможност за създаване на успешни междуинституционални сътрудничества за повишаване на ресурса на институционалните звена.

12. Кючукова, М. (2024). Не просто кадри! Как образованието променя възрастните? Multidisciplinary Journal of Science, Education and Art, 2024, 253–260.

Тенденциите за обучение на възрастните ни насочват към осмисляне на нуждата от образователния процес в информационното общество, придобиване на знания и умения, необходими за пазара на труда, но и тяхното осмисляне в лична перспектива. В настоящата статия се допуска и защитава тезата, че в резултат на образователния процес възрастният човек осъзнава нуждата от образование, като непрекъснат процес, протичащ през целия човешки живот.

Проучването привежда доказателства, че усвояването на нови знания и умения е предпоставка за успешната адаптация в променящия се свят е, но в по-дълбочинен план същностното изменение, настъпващо в човека, се дължи на осмисляне на новото знание, разкриване на нови хоризонти пред житейските парадигми и придобиването на смисъла за живот. Същностната промяна в обучаемите възрастни е реалната възможност за развитие на обществото и преживяване на драстичните обществени промени.

В резултат образованието, трябва да се приема като пространство, в което обучаемият може да израства не само технологично, но и социално, градейки социален опити осъществявайки израстването си чрез другия, което е важно при определянето на методиките за обучението на възрастни и преодоляването на индивидуализма.

13. Кючукова, М. (2025). Моделът на Неофит Рилски за социално възпитание (поглед върху „скритата учебна програма“). В: Отец Неофит Рилски – духовност, просвета, култура (с. 107–120). Благоевград: Сборник от националната научна конференция, 5–7 октомври 2023 г.

В българската наука са добре изучавани и известни приносите на Неофит Рилски в полето на педагогическата наука. В настоящето се анализират неговите възгледи и методи за социално възпитание на подрастващите. Статията проучва живота, дейността и творчеството на Неофит Рилски, както и информация от негови ученици. Чрез прилагането на различни научни методи (социометричен, биографичен, контент анализ) се разкрива още един щрих в изключителната педагогическа дейност на Неофит Рилски и ключовата му роля за развитие на отделните личности и българското общество.

В настоящето изследване се осъществява нов „социален“ прочит на образователната дейност на йеромонах Неофит Рилски, провокирайки дискусия за възгледите му относно социалното възпитание на децата и моделът на възпитание, който налага в новобългарското училище. Моделирането предполага описване на общи закономерности, характеристики и явления, а моделът е образец, пример, който има

приложен характер и неговата ценност се определя от способността му да предвиждат нови факти. Отчитайки тези моделни характеристики в статията е доказано допускането, че йеромонах Неофит Рилски дефинира и прилага собствен модел на социално възпитание в новобългарското училище, основан на православно християнско възпитание, но съобразен със съвременните тенденции в образователната парадигма и приложен за нуждите на българския народ в променящата се културно-историческа и икономическа среда. За постигане целите на изследването са използвани аналитични методи на теоретичната база и контент анализ на текстове от творчеството на йеромонах Неофит Рилски отразяващи принципите на възпитание.

14. Кючукова, М. (2024). Детски православни лагери: социалнопедагогически и методологични насоки за провеждане. Multidisciplinary Journal of Science, Education and Art, 2024, 907–916.

Технологичният свят, в който живеят съвременните деца, предоставя нови социални реалности, на разположение винаги и по всяко време. В тези илюзорни светове децата са самотни и чужди и губят способността си да общуват и живеят в пълната си. Настоящата статия обръща внимание на социализиращите възможности на детските православни лагери, провеждани от епархиите на Българската православна църква и анализира методологията на тяхното провеждане. Ключово е разбирането, че лагерите целят да отговорят на очакванията на деца, родители, учители, енорийска общност, митрополия за образование и възпитание на децата, а също така отдых, забавление и пример за живота в общността. За постигане на многопластовите цели на православните лагери се изисква добра методологична организация и професионално изпълнение.

15. Кючукова, М. (2024). Социални функции на религиозното образование (контент-анализ на учебниците по религия, православие и ислям). Педагогически и социални изследвания, 7(1), 26–39. <https://doi.org/10.60059/ESS.2024.7.26-39>

Статията маркира ролята на религиозното образование за изграждане на отношение и поведение към самия себе си, към родителите, братята и сестрите, цялото семейство, заобикалящите ги хора, приятелите, роднините, религиозната общност, народа и държавата, в която живеят. Социалните проекции на религиозното образование могат да бъдат разкрити чрез изясняване на социалната роля на религията, изразяваща се във функции, свързани с нейната същност, които представляват методи, посока и ниво на влияние върху обществото, негови елементи и отделната личност. В статията се проучват следните социални функции на религията: сакрално-мистична; възпитателна и регулативна; комуникативна функция и общностно формираща; културно и светогледо формираща; милосърдна; компенсаторна (утешителна) и ресоциализираща.

Изследването се базира на контент-анализ на учебниците по религия, Православие и Ислям за трети клас в българското държавно училище. Анализираните учебници за трети клас „Религия (ислям) и „Религия (християнство-православие)“ показват сходство в разпределението на отделните подкатегории, свързани със социалните функции на религията, като се акцентира както върху сакрално-мистичната функция, така и върху общностно формиращата и милосърдната. Специфичните различия са в съответствие със социалната структура и функциониране на религиозните общности. Изследването насочва внимание върху ползата от религиозното образование за изграждане на обществените връзки и взаимоотношения, основани на утвърдени в поколенията ценности и морално-етични правила на живот.

- 16. Кючукова, М. (2024). Религиозно образование и обучение на възрастни – възможности на андрагогическия подход. В Мисъл, слово, текст (стр.106–119). Пловдив: Пловдивско университетско издателство „Паисий Хилендарски“, том 19 (25) нова серия.**

Религиозното образование и обучение на възрастни е голямо предизвикателство в съвременното образователно пространство. Възрастните учат по различен, специфичен начин, съобразен с възрастовите им характеристики, като същевременно изисква религиозните преподаватели да създадат адекватна образователна среда и да прилагат подходящи методи и инструменти. Това изследване има за цел да определи специфичните свойства на андрагогическия подход с оглед на отварянето на изследователско пространство в областта на религиозното образование и обучение на възрастни в България.

Статията акцентира върху използването на дизайна за обучение на възрастни приложен върху религиозното им обучение. Ключови са: анализа на нуждите от обучение, отчитане на възрастовите характеристики като: вътрешна мотивация, личен, професионален и образователен опит и други. Статията обръща внимание на създаването на система от андрагогически методи и форми на обучение и оценяване на обучението.

- 17. Kuchukova, M., & Guviyska, V. (2023). Semiotic basis of pedagogical communication. In Psychological Applications and Trends (pp. 552–555). Presented at the International Psychological Applications Conference and Trends (InPACT), Lisbon, Portugal. <https://doi.org/10.36315/2023inpact123>.**

Изследването разглежда педагогическата комуникация като семиотична и постмодерна категория. В основата ѝ стоят понятията „текст и дискурс“, както и „дискурсен анализ“ като тяхно приложение. Тяхната основа е властта и начините на нейното използване в социална институция като училището. Научният текст има предимно концептуален характер, насочен към практиките на власт в училище, осъществявани чрез езика и неговите социални конотации. Целта на изследването е да се разберат постмодерните модификации на училищните текстове и речеви практики, както и възможностите за манипулация, които те създават в отношенията между учител и ученик.

Научния текст обръща внимание на педагогическата общност за познаването и употребата на „текстове“ и техния дискурс, тъй като те пряко или косвено влияят върху езика и говорните практики в училище. Те са и доказателство за навлизане на властта в професионалния език на педагогическата общност, която диктува своите правила и изисквания за това кога и как трябва да разговарят учител и ученик в училище. Властта създава и условия за манипулация на езиковите практики в училище по подобие на медиите, където внушенията се оказват по-важни от истината. Задача на учителите е да мобилизират своите усилия, и професионална съвест, за да бъзът не служители или службогонци на властта, а да извършат своите служения на хуманни каузи, които не се променят в педагогиката.

- 18. Kuchukova, M., & Popovska, S. (2023). Educational mediation in Bulgaria: Legal framework, development and challenges. In Values, Systems, Education: Challenges and Perspectives (pp. 103–109). Editura Eikon. <https://doi.org/10.56177/epvl.ch12.2023.en>.**

Здравната медиация се е утвърдила в сферата на социалната работа в България, докато образователната медиация все още търси своя път, признание и устойчивост. В тази статия е анализирана правната рамка, регулираща образователната медиация, нейното

прилагане, развитие и предизвикателства в контекста на успешната интеграция на ромската общност в българската образователна система.

Направеното проучване дефинира настоящата правна рамка и нейното прилагане, регламентиращи дейността на образователните медиатори в българското училище, подкрепяни от Министерството на образованието и науката и неправителствените организации. Проследява се развитието на образователната медиация от определянето на длъжност „образователен медиатор“ и съответно внедряването ѝ в училищната и предучилищната образователна система. Проучването ясно показва устойчивост в увеличаващия се брой на образователни медиатори в България за подпомагане успешното интегриране на ромската общност. Предоставените за изследването данни от МОН показват ясно дефинираните задължения и отговорности на образователните медиатори и възможностите за тяхното развитие. Нормативната уредба регламентира назначаването и отчетността на служителите към училищата, в които работят. За съжаление в практически аспект все още има редица предизвикателства. Едно от сериозните предизвикателства в следващите години ще бъде именно запазването на образователните медиатори и трайно финансиране на дейността им.

19. Kyuchukova, M. (2022). Religious education in the context of the innovative school. In Values, Models, Education: Contemporary Perspectives (pp. 184–189).

Статията анализира данни за иновативните училища в България и преподаването на предмета „Религия“. Изследването показва, че „Религия-православие“ е предпочитан предмет в иновативните училища. Съвременното религиозно образование в България интегрира иновативни методи на преподаване, учебници, игри, индивидуални и колективни проекти и творчески дейности. Самият предмет „Религия“ може да се разглежда като иновация в иновативното училище и да подкрепя неговите цели. Според изследването този учебен предмет е носител на новаторско съдържание, методи, практики, игри и художествени техники, насочени към придобиването на знания, както и ученето чрез опит и работа в екип.

20. Ковачев, К, Кючукова, М. (2020). Храм "Успение Богородично", с. Бараково. Руенски манастир "Св. Йоан Рилски, България.

Книгата представлява историческо изследване на построяването на храм „Успение Богородично“ село Бараково и проучване на образователните дейности – неделно училище, образователни курсове протичащи към храма през годините. Изследването е интердисциплинарно – съчетаващо история и педагогика и дава пример за развитие на енорийската дейност и за други храмове от Неврокопска епархия. Ценен е приноса за науката в частта и на проследяване възникването, характеристиките и начините на провеждане на извънучилищни занимания с деца и образователни дейности с възрастни, които ги активират за социално общуване.

21. Кючукова, М., & Топалска, Р., 2025, Ученикът във фокуса на новата реалност (една виртуална идея за обучението по Религия), Сборник Детето и детския свят, СУ „Св. Климент Охридски – под печат

Всяко дете се чувства най-добре в света, в който е родено. Домът, улицата, населеното място предизвикват чувства, мисли, спомени, които формират ежедневните миогледните представи. В общата миогледна картина се добавят още представите формирани от религията, науката, философията и технологиите. Училището винаги е било призвано да развива миогледните представи и да способства за формиране на автентичен личен светоглед. В настоящия текст се прави опит за съчетаване на

обучението по Религия-Православие и използване на виртуалната реалност. Разгледаните примери за съчетаване на религия, технология и ежедневиe са малки „пиксели“ в голямата светогледна картина, но принципът в тях е гаранция за бъдещата устойчивост на порастващия човек в новите реалности.

Статията включва теоретичен обзор на разбирането за виртуална реалност и ползата и възможностите за нейната употреба в образователен контекст. Предизвикателство е включването и в обучението по Религия-Православие и настоящето изследване предлага примерни механизми за това. Представени са и нагледно са обяснени начините за включване на виртуална реалност в урок по религия, като научния труд е изключително ценен за учителите по религия, като предоставя освен механизъм за включване на виртуалната реалност, но и съответните източници и начини на осъществяването му.

SUMMARY OF SCIENTIFIC WORK

To Associate Professor Dr. Mirela Nikolaeva Kyuchukova

The following publications are submitted for consideration in the competition for the academic position of **Associate Professor** in the professional field **1.2 Pedagogy (Philosophy of Education)**, announced in the *State Gazette*, No. 34/22.04.2025.

Please note: All articles that were included in the defense of the doctoral dissertation have been excluded from this submission.

MONOGRAPH

1. Kyuchukova, M., 2025. *Adult Learners (Personal Experience as an Educational Resource)*. University Publishing House “Neofit Rilski,” Blagoevgrad. ISBN 978-954-00-0419-8. pp.

The habilitation monograph *Adult Learners (Personal Experience as an Educational Resource)* presents a theoretical and empirical study of adult learners, described in the research as mature individuals with a certain degree of financial and social independence. From a pedagogical perspective, “adults,” i.e., grown-up individuals among whom students are also included (Zdravkova, 2013), recognize the need for education, assume responsibility for their own learning, and possess personal and professional experience that becomes both a resource in the learning process and a potential for developing technological competencies.

In order to examine the process of adult learning, the study employs the approach of analytical philosophy. The aim is to uncover the key positions of epistemological philosophical schools regarding knowledge, learning, and the experience of adult learners, and to explore their role in the educational context of the university. Adult learners constitute a specific social group, actively engaged in the dynamic process of learning. They are not merely participants but rather drivers and subjects of active self-reflection and transformation toward a more accomplished version of themselves. Adult learning is conceived as an activity laden with ethical and moral implications, through which learners come to understand themselves and construct their own identity and place in a changing world.

The first chapter positions the research problem within the traditions of rationalism, empiricism, positivism, constructivism, and pragmatism. It discusses the main conceptions of adult learners, knowledge, and learning, seeking their interrelation and rethinking in order to build personal experience. An interdisciplinary approach is employed, combining philosophical premises with educational theories of adult learning: humanistic, andragogical, lifelong learning, transformative, situated learning, among others. Based on these philosophical and educational foundations, the concept of personal experience is developed as significant for both learning and teaching adult learners, and as a potential educational resource.

The second chapter conceptualizes personal experience as a complex, dynamic, and open system, and describes its corresponding characteristics. This constitutes an original contribution, complementing the work of Bulgarian and international scholars in the field of andragogy, who, within the contexts of formal, non-formal, and informal learning, also acknowledge the role of personal experience. A proposed typology outlines distinct aspects of experience: personal, professional, social, educational, and others. The issue of social support for adult learners is also addressed.

The third chapter presents two empirical studies on the experience of students in pedagogy. The first investigates students’ personal experience, exploring the possibility of utilizing it as a resource in their learning. The second adapts to the Bulgarian context the international instrument SERU (Student Experience in the Research University) for studying the educational experience of adults.

The theoretical and experimental work presented in this monograph, grounded in epistemological philosophical traditions and diverse educational concepts, provides the basis for interpreting personal experience as a potential resource for learning and teaching in higher education. The study defines experience as a complex, dynamic, and open system, where life, social, educational, and technological aspects are interwoven. Experience is characterized as a constructive, reflective, and adaptive resource, which must be recognized, validated, and integrated into learning and teaching at the university. The monograph encourages the study of adult learners to be philosophically grounded, in order to address the unique needs of each learner.

BOOK BASED ON A DEFENDED DOCTORAL DISSERTATION

2. Kyuchukova, M., 2024. The Religious Worldview in Primary School. University Publishing House “Neofit Rilski,” Blagoevgrad. ISBN 978-954-00-0369-6.

The theoretical framework of the book defines the concept of “worldview” and examines the role of religious education in its formation among children. Through an analysis of third-grade religion textbooks, the study investigates the elements of religious, scientific, philosophical, and everyday worldviews, outlining their correlations. The research is essential for constructing a worldview model of the subject Religion–Orthodoxy in the initial stage of education.

The first chapter provides the theoretical grounding of the concept of “worldview,” its historical development, structure, as well as the methods and means for its formation, thereby establishing the theoretical basis for the study.

The second chapter examines in detail specific types of worldview representations to be explored in the experimental part: philosophical, scientific, religious, and everyday worldviews. It further investigates the didactic and educational conditions for their formation in primary school.

The third chapter addresses the role of curriculum content, the teacher, and technologies in shaping the worldview of children in primary education. The fourth chapter presents a study of third-grade religion textbooks. The content analysis conducted reveals in detail the various worldview representations and their correlation in the construction of an authentic personal worldview.

TEXTBOOK USED IN THE EDUCATIONAL NETWORK

3. Kyuchukova, M., Legkostup, M., Dechev, Z., & others. (2020). *Religion – Christianity – Orthodoxy. Textbook for Fifth Grade. Bulgaria: Bulgarian Orthodox Church – Bulgarian Patriarchate.*

The textbook *Religion–Orthodoxy* for fifth grade, aligned with the national curriculum for the confessional form of the subject, covers key thematic cores related to the theological foundations of the confession, the resulting moral-ethical principles, and Christian values. It also addresses topics from church history, architecture, visual and musical arts. The textbook is structured into five major sections, each organized into corresponding lessons designed for fifth-grade students.

ARTICLES

Articles published in scientific journals, refereed and indexed in internationally recognized scholarly databases:

4. Kyuchukova, M., & Gyuyiyska, V. (2024). “Suggestion” and “Relaxation” in the Design of Learning at School: The Ideas of Georgi Lozanov (Bulgaria) and Israel Shvartz (Russia) in Education. *Pedagogy Journal*, 2024, 156–178.

The article provides a theoretical review of the ideas of two scholars: Georgi Lozanov (Bulgaria) and Israel Shvartz (Russia), alongside an empirical study of their popularity and application among Bulgarian teachers in public schools. Both researchers, working in the 1970s, arrived at similar psychological and pedagogical concepts in the field of education. The article analyzes and compares their core ideas in psychology and pedagogy, particularly the role of suggestion and relaxation in the educational design for children and adolescents—as a means of optimizing learning, enriching it with emotions and positive experiences, or providing relaxation and recovery.

In both scholars’ work, the typical physiological and psychological characteristics of suggestion are preserved, as well as its significant role throughout the pedagogical process. Suggestion is thus interpreted as a pedagogical method that shifts the focus of its traditional interpretation.

The article also presents a survey-based study of Bulgarian teachers concerning their awareness of the approaches proposed by Lozanov and Shvartz, as well as their relevance for education. While the authors emphasize that learning should not only be diversified but also made easier and less burdensome for the student, the study shows that these ideas are not sufficiently widespread among teachers. They are generally familiar with them only at an informative level, without integrating them into classroom practice. A small group of teachers who apply the method regularly confirm its positive outcomes in education. A particularly interesting finding concerns teachers’ expressed willingness to learn more about the methodology and their openness to participate in experimental programs aimed at improving the learning process.

Articles published in non-refereed journals with scholarly peer review:

5. Kyuchukova, M. (2025). Application of Artificial Intelligence in Adult Education. *Proceedings of Digital Transformation of Education – Problems and Solutions*. Ruse: University of Ruse. ISSN 3033-0610 (print edition), ISSN 3033-0629 (online edition).

The development of contemporary information society raises the urgent issue of the need to “re-equip” individuals so they may respond to the demands of the labor market as well as their professional and personal growth. Technological progress sets the trend in adult education. For adults, the acquisition of new knowledge, skills, and competences acquires an existential meaning—ensuring not only personal fulfillment but also the preservation of their professional and social status. As a fundamental priority of the university, adult education is challenged to seek and implement new teaching methodologies, with information technologies occupying a central position.

The article discusses the mastery of new educational domains created by machines and explores the application of appropriate methods and formats. The study analyzes the free educational platform *Diffit*, designed to support teachers and educators, and examines the potential of artificial intelligence (AI) in facilitating the development of interactive adult learning tailored to learners’ specific needs.

6. Kyuchukova, M., & Topalska, R. (2025). Digital Tools in the Teaching of Religion – Eastern Orthodox Christianity. *Knowledge – International Journal*, 70(2), 221–226.

The teacher of the future must refine and transform both their knowledge and teaching practices in order to work successfully within new educational realities. The focus of this article

is on the teacher and their preparation for these emerging contexts. The study explores religious education in Bulgarian public schools, specifically examining the potential for integrating digital technologies. In order to enhance students' interest and to conceptualize the subject as innovative, the article investigates the application of tools such as virtual and augmented reality, multimedia resources, interactive presentations, e-lessons, online libraries, and more.

The research proposes that the religion teacher design an innovative lesson combining traditional approaches (paper-based or digital textbooks) with digital technologies. The use of electronic platforms that allow the creation of interactive, digitally-based content can be applied in connection with online learning tools, such as the religion textbook. Pre-prepared interactive lessons that incorporate augmented reality—such as images, videos, presentations, quizzes, and tasks—are presented as part of the religion teacher's preparation for the school of the future.

7. Kyuchukova, M. (2025). Social Support for Adult Learners: The Key to Overcoming Barriers in Learning. In *The Preparation of the Future Teacher* (forthcoming). Sofia: Sofia University "St. Kliment Ohridski."

The new technological reality challenges adults to continue learning, acquiring new knowledge and skills, and transforming their personal experience. At the same time, learning in the digital society presents adult learners with a number of technological, psychological, and social barriers. The key factor in overcoming these obstacles is social support provided by educational institutions, the family, and the community.

The article identifies and analyzes the main barriers faced by adult learners, categorized as personal, social, and institutional. Following their definition, the study proposes possibilities for supporting adult learners in overcoming these barriers. Support is sought in the capacity of the family, the community, local institutions, religious communities, mediation practices, and the university.

8. Kyuchukova, M. (2025). When Experience Meets Technology: Challenges for Adult Learners. In *The Preparation of the Future Teacher* (forthcoming). Sofia: Sofia University "St. Kliment Ohridski."

In the field of education, "hard battles" are fought—between the old and the new, the familiar and the unfamiliar, the measurable and the immeasurable. Often, victory depends on transformation and overcoming oneself. Adult learners are individuals with life and professional experience, a developed worldview, and established knowledge of the world. The andragogical approach to adult education and training acknowledges the role of experience and offers appropriate strategies and methods for its use in achieving learning objectives.

This article focuses on the challenges that arise from the personal experience of adult learners. It describes leading strategies for overcoming them and emphasizes the potential for change in stereotypes, pre-formed conceptions of the world and its processes, personal beliefs, knowledge, and behavior. These elements are key to discovering the path to personal growth and effective preparation for the world of innovation.

9. Kuchukova, M., & Cvetanova, V. (2025). New Social Constructs in Support of Active Ageing of Older People in Post-Socialist Societies. *SCIREA Journal of Sociology*, 9(3), 202–214. <https://doi.org/10.54647/sociology841442>

In the context of a rapidly ageing population, it is essential to explore new opportunities for fostering active ageing. In former socialist countries, this process is complicated by the specific characteristics of the older generation, whose educational and social development in youth was shaped by totalitarian ideology. New social constructs, such as volunteering initiatives, offer meaningful opportunities that motivate older people to rediscover the role of community.

The article presents a field study of a volunteer-run soup kitchen for the poor, through which the main characteristics of the elderly users are described. A comparison is drawn between their perceptions of support and cooperation and those of the elderly volunteers themselves. The study argues that emerging social constructs based on community volunteering encourage older people to participate actively in social life.

10. Kuchukova, M., & Guvijka, V. (2025). Critique of the School: 20th–21st Century, from Ivan Illich to John Gatto. *SCIREA Journal of Philosophy*, 5(1), xx–yy. <https://doi.org/10.54647/philosophy720125>

This article seeks to address the question: *What does it mean to be an unsuccessful student in school?* By examining the relationship between diversity and failure, it explores various concepts related to the role of learning motivation. Special attention is given to the **Methodology of Strong Intelligence**, developed by the Bulgarian innovator and educator Theodosii Teodosiev. The article also presents a survey conducted among teachers, pedagogy students, and parents, gathering their perspectives on key elements of this methodology.

The study concludes that the Methodology of Strong Intelligence—an amalgam of hard work, continuous self-improvement, self-control, competitive spirit, and responsibility on the part of both teacher and students—produces remarkable results. As Teodosiev himself noted: *“What I have tried to do all my life is to produce indispensable people”* (Kamerton, 2018). The experimental findings, however, reveal that Teodosiev’s methodology remains largely unknown and unimplemented within the contemporary educational system. It persists as an exotic feature in pedagogical reality. Teachers, parents, and pedagogy students are not yet ready to embrace it, despite recognizing the real problems faced by children in school and acknowledging the value of new ideas and the need to challenge the status quo. Ultimately, the ongoing individualization of the world predetermines the possibility of diverse forms of success.

11. Kyuchukova, M. (2025). Municipal Projects Supporting the Education and Training of Adult Learners from Vulnerable Groups. *Pedagogical Forum*, ISSN: 1314-7986, Trakia University, DIPKU, Stara Zagora – forthcoming.

The article defines the role of municipal projects in supporting the education and training of adult learners from vulnerable groups, including Roma communities. European policies, implemented through national programs, provide funding that encourages Bulgarian municipalities to develop project-based initiatives addressing issues of local significance.

The study examines a project by the Municipality of Blagoevgrad, demonstrating that initiatives aimed at adult learners from vulnerable groups offer various types of training: motivational, professional, and focused on the development of personal skills and competencies. Project-based activities can also support mediation practices through the engagement of health, educational, labor, and youth mediators. These mediators connect with adults from vulnerable groups and help overcome barriers to learning and engagement with educational systems. Municipal project activities can additionally focus on researching and identifying local challenges, fostering successful inter-institutional collaborations, and enhancing the resources of institutional units.

12. Kyuchukova, M. (2024). Not Just Workforce! How Does Education Transform Adults? *Multidisciplinary Journal of Science, Education and Art*, 2024, 253–260.

Trends in adult learning point to the need to understand the role of the educational process in the information society, not only in acquiring knowledge and skills necessary for the labor market but also in interpreting them from a personal perspective. This article advances and

defends the thesis that, as a result of the educational process, adults recognize the necessity of education as a continuous process occurring throughout life.

The study provides evidence that the acquisition of new knowledge and skills is a prerequisite for successful adaptation in a changing world. On a deeper level, however, the essential transformation in adults arises from reflecting on new knowledge, opening new horizons for life paradigms, and gaining a sense of purpose in life. Such fundamental change in adult learners constitutes a real opportunity for societal development and the ability to navigate drastic social transformations.

Consequently, education should be conceived as a space where learners can grow not only technologically but also socially, building social experience and achieving personal development through interaction with others. This perspective is crucial in shaping methodologies for adult education and in overcoming excessive individualism.

13. Kyuchukova, M. (2025). The Neofit Rilski Model of Social Education: A Perspective on the “Hidden Curriculum.” In *Father Neofit Rilski – Spirituality, Enlightenment, Culture* (pp. 107–120). Blagoevgrad: Proceedings of the National Scientific Conference, 5–7 October 2023.

The contributions of Neofit Rilski to Bulgarian pedagogical science are well-studied and widely recognized. This article analyzes his views and methods for the social education of youth. It examines the life, work, and legacy of Neofit Rilski, incorporating insights from his students. By applying various research methods—sociometric, biographical, and content analysis—the study reveals another facet of Rilski’s exceptional pedagogical work and his key role in shaping individual development and Bulgarian society.

The research offers a new “social” reading of the educational activities of Hieromonk Neofit Rilski, provoking discussion on his perspectives regarding the social upbringing of children and the educational model he implemented in the modern Bulgarian school. Modeling involves describing general patterns, characteristics, and phenomena, while a model serves as an applied example whose value lies in its capacity to anticipate new facts. Considering these model characteristics, the study demonstrates that Hieromonk Neofit Rilski defined and applied his own model of social education in the modern Bulgarian school, grounded in Orthodox Christian pedagogy but aligned with contemporary educational paradigms and adapted to the needs of the Bulgarian people in a changing cultural, historical, and economic context. Analytical methods from theoretical frameworks, alongside content analysis of Rilski’s texts reflecting educational principles, were employed to achieve the research objectives.

14. Kyuchukova, M. (2024). Children’s Orthodox Camps: Socio-Pedagogical and Methodological Guidelines for Implementation. *Multidisciplinary Journal of Science, Education and Art*, 2024, 907–916.

The technological world in which contemporary children live presents new social realities, constantly accessible at any time. In these illusory environments, children can feel isolated and disconnected, losing their ability to communicate and fully engage with life. This article highlights the socializing potential of children’s Orthodox camps, organized by the dioceses of the Bulgarian Orthodox Church, and analyzes the methodology used in their implementation.

A key understanding is that the camps aim to meet the expectations of children, parents, teachers, parish communities, and the metropolitanate in terms of education and upbringing, while also providing opportunities for recreation, entertainment, and examples of communal living. Achieving the multi-layered objectives of Orthodox camps requires sound methodological organization and professional execution.

15. Kyuchukova, M. (2024). Social Functions of Religious Education: A Content Analysis of Textbooks on Religion, Orthodoxy, and Islam. *Pedagogical and Social Research*, 7(1), 26–39. <https://doi.org/10.60059/ESS.2024.7.26-39>

The article highlights the role of religious education in shaping attitudes and behaviors toward oneself, parents, siblings, the extended family, peers, relatives, religious communities, the nation, and the state. The social projections of religious education can be revealed by clarifying the social role of religion, expressed through its functions, which represent methods, directions, and levels of influence on society, its components, and the individual.

The study investigates the following social functions of religion: sacred-mystical; educational and regulatory; communicative and community-forming; cultural and worldview-forming; charitable; compensatory (consolatory); and resocializing. The research is based on a content analysis of textbooks on Religion, Orthodoxy, and Islam for third-grade students in Bulgarian public schools. The analyzed textbooks, *Religion (Islam)* and *Religion (Christianity-Orthodoxy)*, show similarities in the distribution of subcategories related to the social functions of religion, with emphasis on the sacred-mystical, community-forming, and charitable functions. Specific differences correspond to the social structure and functioning of the respective religious communities.

16. Kyuchukova, M. (2024). Religious Education and Adult Learning: Opportunities of the Andragogical Approach. In *Thought, Word, Text* (pp. 106–119). Plovdiv: Plovdiv University Press “Paisii Hilendarski,” Vol. 19 (25), New Series.

Religious education and adult learning present significant challenges in contemporary educational settings. Adults learn in diverse and specific ways, aligned with their age-related characteristics, which requires religious educators to create appropriate learning environments and apply suitable methods and tools. This study aims to identify the specific features of the andragogical approach in order to open a research space in the field of religious education and adult learning in Bulgaria.

The article emphasizes the application of adult learning design to religious education. Key aspects include the analysis of learning needs, consideration of age-related characteristics such as intrinsic motivation, personal, professional, and educational experience, among others. Attention is also given to the creation of a system of andragogical methods and forms of instruction, as well as to the assessment of learning outcomes.

17. Kuchukova, M., & Guviyska, V. (2023). Semiotic Basis of Pedagogical Communication. In *Psychological Applications and Trends* (pp. 552–555). Presented at the International Psychological Applications Conference and Trends (InPACT), Lisbon, Portugal. <https://doi.org/10.36315/2023inpact123>

The study examines pedagogical communication as a semiotic and postmodern category. At its core are the concepts of “text” and “discourse,” along with “discourse analysis” as their application. These concepts are grounded in power and the ways it is exercised within social institutions such as schools. The article is primarily conceptual, focusing on the practices of power in schools as manifested through language and its social connotations. The aim is to understand the postmodern modifications of school texts and speech practices, as well as the potential for manipulation they create in teacher–student relationships.

The study draws attention to the pedagogical community’s awareness and use of “texts” and their discourses, as these directly or indirectly influence language and speech practices in schools. They also demonstrate how power permeates the professional language of the educational community, dictating rules and expectations regarding when and how teachers and students should communicate. Power also establishes conditions for the manipulation of

linguistic practices in schools, similar to the media, where suggestion often outweighs truth. The article emphasizes that teachers should mobilize their efforts and professional conscience, not as servants or instruments of power, but to carry out their educational mission in service of enduring humane causes.

18. Kuchukova, M., & Popovska, S. (2023). Educational Mediation in Bulgaria: Legal Framework, Development, and Challenges. In *Values, Systems, Education: Challenges and Perspectives* (pp. 103–109). Editura Eikon. <https://doi.org/10.56177/epvl.ch12.2023.en>

Health mediation has become established in the field of social work in Bulgaria, whereas educational mediation is still seeking its path, recognition, and sustainability. This article analyzes the legal framework governing educational mediation, its implementation, development, and challenges in the context of the successful integration of the Roma community into the Bulgarian educational system.

The study defines the current legal framework and its application, regulating the work of educational mediators in Bulgarian schools, supported by the Ministry of Education and Science and non-governmental organizations. It traces the development of educational mediation from the designation of the position “educational mediator” to its integration into school and preschool educational systems. The research shows a steady increase in the number of educational mediators in Bulgaria, supporting the successful integration of the Roma community. Data provided by the Ministry of Education for this study clearly define the duties and responsibilities of educational mediators and opportunities for their professional development. The legal framework regulates their appointment and accountability to the schools in which they work. However, in practice, there are still several challenges. One of the most serious challenges in the coming years will be the retention of educational mediators and sustainable funding for their activities.

19. Kyuchukova, M. (2022). Religious Education in the Context of the Innovative School. In *Values, Models, Education: Contemporary Perspectives* (pp. 184–189).

The article analyzes data on innovative schools in Bulgaria and the teaching of the subject “Religion.” The study shows that “Religion–Orthodoxy” is a preferred subject in innovative schools. Contemporary religious education in Bulgaria integrates innovative teaching methods, textbooks, games, individual and group projects, and creative activities. The subject of “Religion” itself can be considered an innovation within the innovative school and supports its goals. According to the study, this subject carries innovative content, methods, practices, games, and artistic techniques aimed at acquiring knowledge, as well as learning through experience and teamwork.

20. Kovachev, K., & Kyuchukova, M. (2020). Church “Dormition of the Virgin Mary,” Barakovo Village. Ruen Monastery “St. John of Rila,” Bulgaria.

This book presents a historical study of the construction of the Church “Dormition of the Virgin Mary” in Barakovo village and examines educational activities associated with the church, including Sunday school and educational courses conducted over the years. The research is interdisciplinary, combining history and pedagogy, and serves as an example of parish development applicable to other churches in the Nevrokop Diocese. The study’s contribution lies particularly in tracing the emergence, characteristics, and methods of conducting extracurricular activities for children and educational programs for adults, which promote social engagement and community participation.

21. Kyuchukova, M., & Topalska, R. (2025). The Student in the Focus of the New Reality: A Virtual Idea for Teaching Religion. In *The Child and the Child's World* (under print). Sofia: Sofia University "St. Kliment Ohridski."

Every child feels most at home in the world in which they are born. The home, the street, and the local environment evoke feelings, thoughts, and memories that shape daily worldview representations. To this overall worldview picture are added ideas formed by religion, science, philosophy, and technology. Schools have always been called to develop worldview representations and foster the formation of an authentic personal worldview.

This article attempts to combine the teaching of Religion–Orthodoxy with the use of virtual reality. The examples of integrating religion, technology, and everyday life are small “pixels” within the larger worldview picture, yet the underlying principle ensures the future resilience of the growing child in new realities.

The article includes a theoretical overview of virtual reality, its benefits, and possibilities for its use in an educational context. Integrating it into Religion–Orthodoxy education is a particular challenge, and this study offers illustrative mechanisms for achieving this. Practical examples are provided to show how virtual reality can be incorporated into a religion lesson, making this work highly valuable for religious educators, as it supplies both implementation mechanisms and the corresponding resources for their application.